

Bakgrunn for utredningsprogram

Selskaper/saker: **HybridTech Renewables AS**
/ **Vardafjellet vindkraftverk**

Fylker/ Rogaland fylke/

Kommuner: Sandnes kommune

Ansvarlig: *For* Arne Olsen, KE

Sign.: *Erlend P. Skarv*

Saksbehandler: Hege Lilleland

Sign.: *Hege Lilleland*

Dato:

01 SEPT 2011

Vår ref.: NVE 200803409-41 ke/heli

KE 9/2011

Sendes til: Tiltakshaver. Berørt kommune og andre hørings- og orienteringsinstanser orienteres om utredningsprogrammet.

Middelthuns gate 29
Postboks 5091 Majorstua
0301 OSLO
Telefon: 22 95 95 95
Telefaks: 22 95 90 00
E-post: nve@nve.no
Internett: www.nve.no
Org. nr.:
NO 970 205 039 MVA

Hybrid Tech Renewables AS - melding om Vardafjellet vindkraftverk i Sandnes kommune, Rogaland fylke. Sammenfatning av høringsuttalelser og fastsetting av utredningsprogram.

Innhold

1	Innledning	2
2	Behandlingsprosessen	2
2.1	Høring	2
2.2	Møter	3
3	Innkomne merknader	3
3.1	Lokale myndigheter	3
3.2	Regionale myndigheter	5
3.3	Sentrale myndigheter	6
3.4	Nettselskaper	7
3.5	Interesse organisasjoner	7
3.6	Grunneiere og privatpersoner	7
3.7	Merknader fra Miljøverndepartementet	11
3.8	Kommentarer til Miljøverndepartementets merknader	12
3.9	Merknader fra tiltakshaver	14
3.10	Tematiske konfliktvurderinger	15
3.10.1	Generelt om tematiske konfliktvurderinger	15
3.10.2	Tematisk konfliktvurdering av de tre planlagte vindkraftverkene	16
4	Generelt om utredningsprogram for vindkraftverk	17
5	NVEs vurdering	17
5.1	Tiltaksbeskrivelse	18
	Beskrivelse og begrunnelse for tiltakene	18

Forholdet til andre planer.....	19
Infrastruktur og nettilknytning.....	20
5.2 Prosess og metode.....	20
5.3 Tiltakets virkninger for miljø og samfunn.....	21
5.3.1 Visuelle forhold	21
5.3.2 Naturmangfold	25
5.3.3 Forurensning (støy, skyggekast og annen forurensning)	25
5.3.4 Nærings- og samfunnsinteresser	27
6 Annet.....	27
6.1 Lokal medvirkning og prosess.....	27

1 Innledning

Hybrid Tech Renewables AS meldte Vardafjellet vindkraftanlegg i Sandnes kommune, Rogaland fylke, i medhold av plan og bygningsloven den 12.06.08. Vindkraftverket er planlagt med en installert effekt på inntil 30 MW. Det er planlagt å bygge 10 vindturbiner i planområdet, hver med en installert effekt på 2-3 MW. Antatt årlig produksjon fra vindkraftverket er estimert til 90 GWh.

Sandnes vindkraftverk er et annet meldt vindkraftprosjekt i Sandnes kommune. Tiltakshaver er Norsk Vind Energi AS. NVE gjennomførte offentlige høringer av disse to vindkraftanleggene i Sandnes kommune høsten 2010. På grunnlag av vedlegg II i forskrift om konsekvensutredninger, forslag til utredningsprogram, innkomne merknader og NVEs egne vurderinger, fastsetter NVE et utredningsprogram for tiltaket. Utredningsprogrammet følger i eget brev til tiltakshaver. I dette notatet sammenfattes og drøftes de høringsuttalelser som har kommet inn i forbindelse med melding om Vardafjellet vindkraftanlegg.

2 Behandlingsprosessen

NVE har behandlet meldingen i medhold av plan- og bygningslovens forskrift om konsekvensutredning.

2.1 Høring

Meldingen ble sendt på høring til berørte instanser den 13.09.2010 med frist for uttalelser innen den 15.11.2010. Følgende instanser/organisasjoner fikk meldingene til uttalelse: Sandnes kommune, Rogaland fylkeskommune, Fylkesmannen i Rogaland, Direktoratet for naturforvaltning, Riksantikvaren, Statens landbruksforvaltning, Statens vegvesen – vegdirektoratet, Meteorologisk institutt, Mattilsynet – Rogaland, Norges Naturvernforbund, Naturvernforbundet i Rogaland, Natur og Ungdom, Natur og Ungdom – Rogaland, Norges Miljøvernforbund, Bellona, ZERO, Norsk Ornitologisk Forening, Norsk Ornitologisk Forening – Rogaland, Stavanger Turistforening, Forum for natur og friluftsliv – Rogaland, Norges Jeger- og Fiskeforbund – Rogaland, Rogaland Bonde- og Småbrukarlag, Rogaland Bondelag, NHO Reiseliv - Vest-Norge, Reiselivsbedriftenes landsforening – Rogaland, NOF Haugaland lokallag, Nord-Rogaland og Sunnhordland Friluftsråd, NHO – Rogaland, Telenor - servicesenter for nettutbygging, Norkring, Forsvarsbygg, Luftfartstilsynet, Lyse Elnett AS, Statnett SF, Avinor AS, Miljøverndepartementet, Olje- og energidepartementet, DSB region Sør-Norge, Norsk Institutt for by- og regionforskning og Enova SF

NVE har forelagt utredningsprogrammet for Miljøverndepartementet iht. forskrift om konsekvensutredning av 26.06.2009 § 8.

2.2 Møter

NVE arrangerte offentlig møte på rådhuset i Sandnes kommune 28.09.2010 kl 1800. På møtet orienterte NVE om behandlingsprosessen for meldingen og tiltakshaver orienterte om prosjektet og forslag til utredningsprogram. Totalt møtte ca 50 personer på det offentlige møtet. NVE avholdt samme dag også orienteringsmøte for lokale og regionale myndigheter på rådhuset i Sandnes. Ingen regionale myndigheter møtte.

3 Innkomne merknader

Det har kommet inn 20 merknader til meldingen med forslag til utredningsprogram for vindkraftverket.

3.1 Lokale myndigheter

Rådmannen i Sandnes kommune skriver i felles høringsuttalelse til Sandnes og Vardafjellet vindkraftverk av 24.01.11, at det er hensiktsmessig å fastsette et felles utredningsprogram for de to prosjektene og at det bør samarbeides om en felles konsekvensutredning. Kommunen mener områdene må visualiseres samlet og at andre virkninger må ses i sammenheng der det er relevant. Videre bør konsekvensutredningen belyse alternative utbyggingsløsninger i tillegg til 0-alternativet. Kommunen ber om at sammenhengen mellom valg av trase fra Lysebotn og utbygging av vindkraftprosjektene belyses.

Rådmannen i Sandnes kommune har følgende innspill til utredningstemaer i konsekvensutredningen;

Landskap

Ims-/Lutsi vassdraget er vernet. Planområdene berører viktige natur- og kulturlandskap i kommunens miljøplan og kulturminnevernplan, eksempelvis Syngo - landemerke og utkikkspunkt, Heigarden "Der borte" - fredet gård i Krokedal og klebersteinsgruver og kvernhus i Nordland.

Kommunen ønsker 3D visualiseringer av tiltakene og fotostandpunkter må velges etter nærmere avtale med kommunen.

Kulturlandskap

Heigarden "Der borte" og flere fornminneområder vil bli visuelt berørt av tiltakene. Virkningene for viktige kulturminner og kulturmiljø må visualiseres.

Biologisk mangfold

Kommunen påpeker at planområdet til Norsk Vind Energi berører 7 områder hvor naturvern er dominerende jfr. Kommuneplan 2007-2020. Det er 6 rødlistearter og et viktig naturtypeområde.

Ytterligere et område berøres av planområdet til Hybrid Tech.

Kommunen mener at registreringene i forbindelse med konsekvensutredningen må oppdateres etter ny rødliste, og at det for en del arter er det nødvendig med registreringer gjennom et helt år. Kommunene ber om at dødelighet for flaggermus i forbindelse med vindmøller utredes og at farge på turbiner må vurderes i forhold til effekt for biologisk mangfold.

Friluftsliv

Planområdene inngår i et regionalt friluftslivområde i Fylkesdelplan for friluftsliv, idrett, naturvern og kulturvern. Området er mye brukt i orienteringssammenheng og har oppmerkede turstier. Virkninger for friluftsliv og idrett må utredes med fokus på rekreasjonsverdi og sikkerhet. Kommunen etterspør relevant forskning om virkninger av vindmøller i friluftslivsområder.

Transport

- *"Dagens forhold ved kaiområdet ved Lauvik og langs planlagt trase fra kaiområdet til planområdet må kartlegges og beskrives.*
- *Nødvendige utbedringer av eksisterende kaiområdet og veger må beskrives. Bruk av kaiområdet må ikke få konsekvenser for fergetrafikken ved Lauvik. Vi gjør oppmerksom på at det ved større utbedringstiltak kan bli nødvendig å utarbeide reguleringsplaner.*
- *Transportbehovet i anleggsperioden/ etableringsperioden må beskrives:*
 - *Hvordan transporten er planlagt gjennomført.*
 - *Hvordan eventuelt utbedringsarbeid av eksisterende infrastruktur er planlagt gjennomført.*
 - *Hvilke konsekvenser vil det medføre for andre trafikanter.*
- *Det må redegjøres for støy i anleggsperioden."*

Støy

Kommunen ber om at støyvirkninger i anleggs- og driftsfase utredes, inkludert omfang og konsekvens av lavfrekvent støy. Støysonekart må utarbeides.

Sandnes kommenes klimaregnskap

Sandnes kommune ønsker å få belyst om og i tilfelle hvordan, produksjon av vindkraft i Sandnes vil kunne regnes inn i kommunens klimaregnskap.

Avrenning

Kommunen ønsker utredning av hva slags innvirkning vindkraftverkene og veianleggene får på vassdragene, og avklaring av tiltak for å unngå vannforurensing.

Fremtidig arealbruk

Fremtidig boligbygging i kommunen forventes å skje i Sandnes øst, i første rekke Sviland. Planlagt vindkraftutbygging vil berøre langt flere enn de som bor der i dag, ikke minst i forhold til rekreasjonsbehov og kommunen ber om at dette ivaretas i konsekvensutredningen.

Sandnes kommune mener avbøtende tiltak må beskrives og videreføres i plan og bestemmelser.

Utvalg for byutvikling behandlet saken 19.01.11 og følgende vedtak ble fattet:

"1. Utvalg for byutvikling fastsetter ovenstående forslag som høringsuttalelse til NVE om Sandnes og Vardafjellet vindkraftverk.

- *Forhold rundt helikopteroperasjoner må avklares, inkludert beredskaps-/redningsoperasjoner.*
- *Vindmøllenes innvirkning på radarbildet under flyoperasjoner må bli avklart.*
- *Den visuelle effekt på omgivelsene må bli avklart, og tilfredsstillende 3D materiell må foreligge.*
- *Fremtidig fjerning må bli vurdert mht omfang og økonomi/finansiering.*

2. Utvalg for byutvikling ber om at tiltakshaverne utarbeider detaljreguleringsplan for områdene.

3. Sandnes kommunes klimaregnskap.

Likeledes ber kommunen om å få vurdert om det er mulig å nytte energien fra vindkraft til å forsyne Sandnes/Sandnes øst med energi gjennom egne overføringsledninger.”

Sviland bydelsutvalg behandlet saken 19.10.10. Følgende vedtak ble fattet;

- ”- Konsekvensutredningen må visualiserast skikkeleg, 3d animering så alle får inntrykk frå sitt ståstad, f.eks noko liknande det som ligg på google earth.*
- Me vil ha bilder med animasjon av parken i frå punkter i bydelen: Åreskjold, frå toppen av det nye byggefeltet, Hetland, Grimsliffjellet, Skruds-Eikeland, Veraland, Bynuten, Øykjafjellet, Steinfjellet, Seldal, Levang, Tveit.*
- Sviland bydelsutvalg ber om reguleringsplan frå Sandnes kommune av heile utbyggingsområde.*
- Avklaring om trasevalg for ny kraftlinje frå Lysebotn.*
- Det bør utredes 2 eller 3 byggetrinn.*
- Støy og lavfrekvens-støy må utredes.*
- Konsekvensen for Sandnes Øst, dersom det blir nye regler for avstand til bebyggelse må utredes.”*

3.2 Regionale myndigheter

Fylkesmannen i Rogaland skriver i felles høringsuttalelse for Sandnes og Vardafjellet vindkraftverk av 9.11.10, at begge vindkraftprosjektene ligger innenfor et ja-område i Fylkesdelplan for vindkraft i Rogaland. I fylkesdelplanen er området vurdert som konfliktfylt i forhold til følgende tema: landskap/regional visuell virkning, naturvern/ biologisk mangfold, verna vassdrag, friluftsliv og landbruk. Fylkesmannen fremhever at det er viktig å framskaffe god dokumentasjon for disse temaene i konsekvensutredningen. Fylkesmannen påpeker at konsekvensutredningen må følge opp naturmangfoldloven, og de nedfelte prinsippene i lovens §§ 8-12 må være styrende for utredningsarbeidet. Fylkesmannen vurderer det som mangelfullt at konsekvensutredningen utelukkende skal basere seg på kjent kunnskap, og mener det må gjennomføres fysisk kartlegging i området der det er potensial for funn av viktige naturverdier/ rødlistearter. Fylkesmannen presiserer at det er viktig å vurdere de to meldte vindkraftprosjektene samlet.

Rogaland fylkeskommune påpeker i felles høringsuttalelse av 08.11.2010 for Sandnes og Vardafjellet vindkraftverk, at det med bakgrunn i registrerte funn, er potensial for ytterligere ikke-registrerte automatisk freda kulturminner innenfor planområdene. Fylkesrådmannen ønsker derfor, med hjemmel i kulturminnelovens § 9, å gjennomføre kulturhistoriske registreringer før de gir endelig uttale i saken. Fylkeskommunen forutsetter at krav om kulturhistoriske registreringer blir fulgt opp i forbindelse med den videre planleggingen, og at tiltakshaver tar kontakt med Rogaland fylkeskommune, kulturseksjonen, i god tid før de kulturhistoriske registreringene ønskes gjennomført.

Det er ikke registrerte automatisk fredete kulturminner innenfor planområdet for Vardafjellet vindkraftverk, men trasé for adkomstvei går gjennom et automatisk fredet kulturminnefelt i form av et gårdsanlegg med en tilhørende gravrøys. Fylkeskommunen mener det er vanskelig å se av vedlagt kart i hvilken grad de automatisk freda kulturminnene vil bli berørt, men i den videre planleggingen må det tas hensyn til lokaliteten, både i forhold til direkte inngrep og skjemming.

I nærområdene til planområdet er det registrert flere automatisk freda kulturminner. Både ved Osaland, Auglend, Sporaland og Levang. Det er også registrert automatisk fredete kulturminner i form av bl.a. rydningsrøys, gårdsanlegg og bosetning- /aktivitetsområde i området fra Kråkedal til Store-Hetland. Rogaland fylkeskommune anbefaler at kulturminner i nærheten av planområdet også blir beskrevet og kartlagt i konsekvensutredningen, og at det utredes i hvilken grad utbyggingen vil påvirke disse visuelt. Visualiseringene må vise hvordan møllene ser ut fra kulturminnene/kulturmiljøene i influensområdet.

3.3 Sentrale myndigheter

Statens landbruksforvaltning skriver i felles høringsuttalelse for Sandnes og Vardafjellet vindpark av 10.11.10 at følgende må tas inn i utredningsprogrammene;

- *"Jord- og skogbruksinteressene, herunder beiteinteressene, i planområdet og langs linjetraseene skal beskrives kort.*
- *Tiltakets eventuelle virkninger for jord- og skogbruk og husdyrbeite skal vurderes og beskrives. Direkte arealtap, samt endret eller redusert bruk av arealer og gjerdebehov skal beskrives.*
- *Tiltakets eventuelle virkning på skogproduksjon, skogsdrift og skogbildet skal vurderes og beskrives.*
- *Avbøtende tiltak og alternative driftsformer må vurderes."*

Luftfartstilsynet opplyser i sin høringsuttalelse av 20.09.10, at tiltakets konsekvenser for *sivil luftfart* må utredes, herunder eventuelle konsekvenser for radar-, navigasjons- og kommunikasjonsanlegg for luftfarten ved nærliggende flyplasser. Utredningen bør gjøres i samarbeid med Avinor AS.

Luftfartstilsynet påpeker at vindturbiner med en tårnhøyde på mellom 70 til 100 meter og en rotordiameter på 70 til 100 meter, vil utgjøre luftfartshinder og skal meldes inn til nasjonalt register for luftfartshinder (Statens kartverk), jf. BSL E 2-1, §§ 3 og 4 (1), og skal merkes jfr. Bestemmelser for luftfarten BSL E 2-2. De vil i den sammenheng informere om at det i løpet av 2010 vil bli utstedt ny forskrift for merking av luftfartshinder (BSL E 2-2). Disse bestemmelsene finnes på tilsynets internett sider; <http://www.luftfartstilsynet.no/regelverk/bsl/e/>

Riksantikvaren skriver i sin høringsuttalelse av 16.11.10 at det tidligere ikke er registrert automatisk fredete kulturminner innenfor planområdet, men trasé for adkomstvei går gjennom et automatisk fredet kulturminnefelt i form av et gårdsanlegg (id 44652) med et tilhørende enkeltminne i form av en gravrøys (id 117461). I nærområdene til planområdet er det registrert flere automatisk freda kulturminner. Både ved Osaland, Auglend, Sporaland og Levang er det registrert flere automatisk freda enkeltminner og kulturminnefelt. Det er også registrert automatisk fredete kulturminner i form av bl.a. rydningsrøys (id 34596), gårdsanlegg (id 5151) og bosetning-/aktivitetsområde (id 44628) i området fra Kråkedal til Store-Hetland.

Innspill til utredningsprogram:

- Landskapet i planområdet og influensområdet må beskrives og verdivurderes. Beskrivelsen må basere seg på en helhetlig landskapsforståelse som omhandler landskapets kulturhistoriske innhold sammen med de naturgitte og romlig-estetiske forhold.

- Kulturminner og kulturmiljøer i influensområdet må også beskrives, kartfestes og verdivurderes. Planområdet må beføres for å avdekke evt. automatisk fredete og andre kulturminner. Tiltaket må visualiseres ved hjelp av fotomontasjer fra viktige kulturmiljøer.

- Konsekvensutredningen må vise sumvirkninger av de to vindkraftprosjektene for omkringliggende landskap og kulturmiljø. Visualiseringer må benyttes for å understøtte og formidle vurderingene.

"Riksantikvaren viser til T-1458 "Retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraftverk" der det i forbindelse med behandling av konsesjonssøknader uten reguleringsplan framgår at nødvendige undersøkelser etter kulturminneloven § 9 i utgangspunktet skal gjennomføres før konsesjonsvedtak blir fattet. Det er Riksantikvaren som skal avgjøre om undersøkelsesplikten kan utsettes til etter konsesjonsvedtak etter særskilt søknad fra tiltakshaver eller fylkeskommunen."

3.4 Nettselskaper

Lyse Elnett AS skriver i høringsuttalelse av 12.11.2010 at

"Lyse Elnett AS har både 132 kV linjer, 50 kV linjer og 22 kV linjer i eller nær det aktuelle området. Dette gjeld 132 kV linjene Forsand — Tronsholen, Lysebotn — Tronsholen 2 og Lysebotn — Tronsholen 3, 50 kV linjene Oltedal — Riska og Oltedal -Ålgård og nokre 22 kV linjer."

"Lyse Elnett har planar om ein ny transformatorstasjon i dette området tilknytta ei eller fleire av 132 kV linjene. I Kraftsystemutredning for Sør-Rogaland 2010 — 2030 har vi kalla denne transformatorstasjonen for Seldal transformatorstasjon, men plasseringa er ennå ikkje fastlåst."

"Det er alt ein del vasskraftverk tilknytta det 132 kV nettet som går gjennom Sandnes vindpark og Vardafjellet vindpark, og ulike aktørar har planar om nye vasskraftverk og vindkraftverk tilknytta dette nettet. (...) Kor mange og store nye kraftverk som kan knyttast til 132 kV nettet, er avhengig av kor mange av 132 kV linjene som skal koplatt innom den nye transformatorstasjonen og korleis tranformatorstasjonen blir bygd opp, bl.a. kor mange sameskinnar det skal vera i han. Storleiken og prisen på transformatorstasjonen kan dermed vera avhengig av kor mange og kor store nye kraftverk som skal knyttast til 132 kV nettet eller underliggande nett, og kor desse kraftverka er plasserte. Sandnes vindkraftverk og Vardafjellet vindpark er gunstig plasserte i ein slik samanheng. Gilja vindpark og Giljajuvet kraftverk vil eventuelt bli tilknytta den nye 132 kV linja frå Maudal og Gilja. Kraftverk langs Lysefjorden og i Forsand, Strand og Hjelmeland kommune vil også i stor grad vera tilknytta dette nettet. 132 kV nettet kan i utgangspunktet overføra ca. 400 MW. Dersom vi reknar med eksisterande, konsesjonssøkte og meldte kraftverk, ser vi at det ikkje er sikkert at dette 132 kV nettet har kapasitet til alle som ønskjer tilknytning. Dersom ein passerer den grensa, må 132 kV nettet forsterkast før ein kan tilknytta meir vindkraft. Dersom ei av 132 kV linjene blir riven av ein eller annan grunn, vil det redusera overføringsevna."

"Ein dynamisk analyse gjennomført for nokre år sidan viser at det kan tillatast tilknytta opp til 1000 — 1200 MW vindkraft i Sør-Rogaland med tanke på overføringsevna og stabiliteten i sentralnettet. Til nå er det gitt konsesjon til ca. halvparten. Denne grensa gjeld også Sandnes vindkraftverk og Vardafjellet vindpark. Dersom ein passerer denne grensa, må sentralnettet forsterkast for at ein skal kunna forsvare å tilknytta meir vindkraft."

3.5 Interesse organisasjoner

Velforeningen for Lutsivassdraget skriver i høringsuttalelse av 1.2.11 at de ønsker visualisering av virkningen for brukerne av Lutsivassdraget og hytteeiere i området.

Sandnes Bondelag skriver i høringsuttalelse av 14.11.10, at de er positive til vindkraftprosjektet fordi det kan tilføre grunneierne inntekter. Bondelaget krever at støyvirkningene må utredes. Videre forutsettes det at tiltakshaver betaler for eventuelle støytiltak på bolighus, og at det gjøres det gjøres ordentlig oppryddingsarbeid etter anleggsfasen.

3.6 Grunneiere og privatpersoner

Leiv Velle Åreskjold skriver i felles høringsuttalelse for Sandnes og Vardafjellet vindkraftverk av 3.11.10, at det må stilles krav til visualiseringene i utredningsprogrammet.

- *”Visualiseringen må lages slik at rotoren i vindturbinene kan settes til å rotere med de hastigheter som er aktuelle og rotoren må samtidig kunne stilles i alle himmelretninger.*
- *Visualiseringen må samtidig kunne vise hvordan vindparken vil se ut under alle lysforhold fra dag til natt hele året, og vise skyggekast og refleks. Den må også synliggjøre hvordan eventuelle markeringslys på turbinene vil vise, og hvordan lysa gjennom rotoren eventuelt vil gi en blinkeffekt med ulik frekvens i takt med turtallet.*
- *Visualiseringen må selvfølgelig være slik at alle kan se den fra alle synsvinkler.*
- *Et utgangspunkt for funksjonalitet kan være det som Google Earth viser, men en høyere fotografisk kvalitet på animasjonen er ønskelig.*
- *I tillegg til visualiseringen i Google Earth-stil må det også lages høykvalitets fotografiske visualiseringer fra stedene folk bor i bydelen, og fra områdene der tusenvis av nye innbyggere skal bo i nærmeste framtid.*
- *Det er også nødvendig å lage fotografiske visualiseringer fra populære turområder i bydelen, for eksempel Grimsliffjellet, Lomshammaren og andre høydepunkter langs turløypa «Dyranuten» og langs turløypa «Fjellbygda» (kart ligger på Sandnes kommunes nettsider)*
- *Alle visualiseringer må ligge lett tilgjengelig for alle på internett og til fri benyttelse uten krav om opphavsrett.”*

L.V. Åreskjold krever at virkninger av støy for alle boliger i bydelen, inklusiv lavfrekvent støy, må utredes. Tilsvarende må virkninger for friluftsliv og urørt natur utredes, da spesielt med tanke på fremtidig byutvikling i Sviland. Det må tas i betraktning om eventuelle nye krav til avstand fra vindturbiner til bebyggelse påvirke planene om byutvikling.

L.V. Åreskjold ber om utredning av et 0-alternativ hvor naturen får ligge urørt nær byområdene, og han etterspør en avklaring rundt hvilken trase en ny kraftlinje fra Lysebotn til Stavanger skal følge.

L.V. Åreskjold ønsker en samfunnsøkonomisk oppstilling som viser nødvendige subsidier til vindkraftetablering og hvilken innvirkning dette har på strømprisene. Det må vurderes om oppgradering og bedre utnyttelse av eksisterende vannkraftanlegg er mer lønnsomt enn vindkraft, også i et globalt perspektiv. Sammenstillingen må vise den samfunnsmessige gevinsten og tiltakshaverne fortjeneste.

L.V. Åreskjold mener det må utarbeides reguleringsplan for å sikre en demokratisk prosess rundt vindkraftprosjektene. L.V. Åreskjold ber om at Sviland bydelsutvalg informeres på lik linje med Sandnes kommune, og at NVE informere innbyggerne på best mulig måte i den videre saksbehandlingen. Folkemøter må ikke legges i typisk fjøstid.

Johannes og Marianne Aardal, grunneiere for gnr/ bnr 15/1, skriver i høringsuttalelse av 13.11.10 at de har signert avtale med Hybrid Tech AS, men er urolige for virkningene av tiltaket. De er usikre på om området egentlig er egnet til vindkraftutbygging som følge av kort avstand til bolighus, og ber om at følgende tema blir konsekvensutredet:

- Virkningene for naboer og grunneiere.
- Støy, inklusiv lavfrekvent støy.
- Skyggekast og refleksglimt.
- Visualiseringer med bakgrunn i planområdets kuperte terreng.

For øvrig ønsker de en avklaring på om vindturbinene skal utstyres med signallys for fly.

Øyvind Skjervik skriver i felles høringsuttalelse av 12.11.10 for Sandnes og Vardafjellet vindkraftverk at prosjektenes plassering vil berøre deres utsikt og soleksponering. De ønsker å få utredet konsekvensene for eiendommene 418/ 420 i Noredalen.

Ingvild Kjosavik, Leidulv Harboe, Steinar Kjosavik, Inger-Frid Kjosavik, Silje Kjosavik og Kjetil Kjosavik skriver i felles høringsuttalelse for Sandnes og Vardafjellet vindkraftverk av 5.11.10 at de er grunneiere og beboere på Kjosavik. De ønsker å fremme noen synspunkter vedrørende prosess og det videre arbeidet. Høringspartene mener meldingene ensidig belyser prosjektene som miljøtiltak, samtidig som andre brukerinteresser og verdier enten er utelatt i prosjektbeskrivelsen eller bagatellisert. Eksempelvis er området vist som et regionalt viktig turområde i Fylkesdelplan for friluftsliv, idrett, naturvern og kulturvern, og i kommuneplankartet er planområdet vist med naturvernhensyn som dominerende interesse. De ønsker at utredningsprogrammet sikrer en helhetlig vurdering av verdier og konflikter. Videre må konsekvensutredningen belyse virkninger og konflikter for planene om fremtidig utbygging i Sandnes øst, da med spesielt fokus på visuelle konsekvenser og områdets verdi som rekreasjonsområde.

Tiltaket må visualiseres fra turområder og fra både eksisterende og framtidige boliger. Inngrep som veianlegg, kraftlinjer og andre bygg/ inngrep bør også visualiseres. Det må utarbeides (3D modeller) visualiseringer/fotomontasjer som viser visuelle virkningene av turbiner i drift.

Vindkraftverket må visualiseres fra:

- Ims- Lutsivassdraget, Veraland og Seldalsheia (området ved sti til Bynuten) som er mye brukt til utøvelse av friluftsliv.
- Fra byggefeltet på Sviland. Dette området vil bli et nytt bydelscenter med stor befolkningskonsentrasjon.
- Krogedal, Åreskjold, Skruss Eikeland, Kjosavik og de øverste gårdene på Seldal som trolig vil få størst visuell forstyrrelse.

Høringspartene påpeker at biologiske mangfold i området må utredes og at nye feltregistreringer må gjennomføres over et helt år for å fange opp sesongvariasjoner. De ber om at registreringsarbeidet bringes opp på et internasjonalt nivå. Henvvisning til <http://naturalengland.etraderstores.com/NaturalEnglandShop/ TIN069> og <http://www.cefas.co.uk/publications/files/windfarm-guidance.pdf>.

De ber videre om at virkninger av lavfrekvent støy utredes.

- Andel lavfrekvent støy og rekkevidden av denne.
- Beregning av støyrefleksjon og støylommer (innarbeides i støykartene).
- Dagens støygrenser/ avstandskrav må vurderes opp mot de anbefalingene som fremkommer i ny forskning (Henrik Møller, Aalborg universitet).

Behov og linjevalg for ny kraftoverføringslinje fra Lysebotn må avklares. Videre må eksakt plassering, vegbredde og stigning på veger, nødvendig skjæringer og fyllinger detaljeres, og terrenginngrepene visualiseres. Det må også utredes et nullalternativ og et mindre omfattende utbyggingsalternativ der avstand til eksisterende bebyggelse, visuelle konsekvenser og friluftshensyn blir spesielt vektlagt.

Høringspartene mener informasjonen gitt av NVE i forkant av møtet var kritikkverdig. *"Bydelutvalget ble ikke invitert til møtet. Innkallingen kom kort tid før møtet slik at en fikk begrenset mulighet til foreberedelse og drøfting. Møtet var også lagt til et uheldig tidsrom (kl18.00), og flere berørte parter/ grunneiere med husdyrproduksjon hadde ikke anledning til å delta."* De ber om en prosess der lokal medvirkning blir ivarettatt, og at det utarbeides en reguleringsplan for tiltaket.

Marianne og Heino Nielsen, grunneiere av gnr/bnr 15/2 og 7, skriver i høringsuttalelse av 15.11.10, at de er bekymret for støyvirkningene fra vindkraftverket både for eksisterende hus og planlagt bolig på gården. De opplyser at deler av deres eiendom også er vist i fylkesdelplan for byggeråstoffer på Jæren som et aktuelt område for uttak av masser. Dette uttaksområdet ligger ca 300 m fra nærmeste vindturbin.

De ber om at følgende tema blir utredet i konsekvensutredningen:

- Virkninger av støy og lavfrekvent støy må utredes. Det må vurderes nye avstandskrav og støygrenser på grunnlag av nye forskningsresultater.
- Støyrefleksjon fra terreng/ fjellformasjoner må tas hensyn til i støyberegningen.
- Konsekvenser for fremtidig uttak av masse på deres eiendom. M. og H. Nielsen ber om en bekreftelse på at en eventuell realisering av vindkraftprosjektene, ikke vil medføre reduserte muligheter for å realisere verdien av grus- og pukkressursene på deres eiendom.
- Virkninger av lysglimt for planlagt og eksisterende bolig.
- Utredning av et alternativ med flere byggetrinn, der de områdene som ligger lengst vekk fra eksisterende bebyggelse bygges ut først.
- Utredning av miljøgevinst ved etablering av annen fornybar energiproduksjon, eksempelvis biogassanlegg for husdyrgjødsel.
- Konsekvenser for beitende husdyr, inkludert støy.
- Krav om uavhengig vurdering av konsekvenser. M og H Nielsen ber om å få tilsendt rapporter som blir utarbeidet og kontrakter som inngår mellom utbygger og deres konsulenter.
- Visuelle virkninger fra planlagt og eksisterende bolig, bevegelig 3D animasjon.
- Krav om lokal medvirkning i konsekvensutredningen.
- Konsekvenser for fuglelivet.
- Konsekvenser for jaktbare arter.
- Kompensasjon for uforutsette konsekvenser.

Ole Andre Anestad, Erling Nordland, G.N. Anestad, Sveinung H. Levang, Marit Levang, Jørn Garvik, Arve Garvik, Nils Nordland og Ann Elin Tveita skriver i høringsuttalelse av 10.11.2010 at planene vil ha innvirkning på deres eiendommer i Noredalen. De er ikke grunneiere innefor planområdet, men er naboer, og ber om at følgende temaer blir belyst i konsekvensutredningen;

- Utarbeidelse av modeller som viser vindkraftverket med tilhørende infrastruktur hvor plassering av veier og høyder på fyllinger og skjæringer er avklart.
- Høringspartene mener planområdet i dag er et viktig turområde med mange merka turløyper og ønsker å få belyst konsekvenser for friluftslivet med fokus på støy og den planlagte boligutbyggingen på Sviland.
 - De ønsker utarbeidelse av modeller/ bilder som viser tiltaket sett fra deres eiendom (Skruss Eikeland, gårdsnr.12). De ønsker at bildene blir utarbeidet i en 3D modell som og viser turbinene i drift.
- Utredning av støykonsekvenser. De berørte naboene ber om utarbeides et støykart som tar hensyn til terreng og støylopper.
- Konsekvenser for fuglelivet. Det er registrert Hubro på nordsiden av Noredalen, og det er mulig at planområdet er et viktig matsankingsområde for arten. Registreringene av fugl i planområdet og område rundt må strekke seg over et langt tidsrom for å få sikre observasjoner. Forøvrig ønsker de en prosess som ivaretar lokal medvirkning.

Bjørn Bråtveit skriver i høringsuttalelse av 15.11.10 at han har utsikt mot de planlagte vindkraftverkene fra sin eiendom. B. Bråtveit ber om at følgende temaer blir belyst i konsekvensutredningen;

- Visuelle virkninger for Bråtveits eiendom. Han ber om en animasjonsfilm med roterende møller i både låg vintersol og høy sommersonn.
- Støyvirkninger, spesielt lavfrekvent støy og skyggekast fra Bråtveits eiendom.
- Et kart med illustrasjon av veier, asfalt, stigningsforhold, skjæring i fjell og fyllinger. Dette må også fotovisualiseres.
- Virkninger for beitende dyr.

- Virkninger for friluftsliv i området. Bråtveit skriver at området i dag et er viktig friluftslivsområde. Bråtveit ber om visualiseringer fra populære turmål som Bynuten, Veraland, Øykjafjellet, Rogaland Arboret, Sygno og Dyranuten.
- Virkninger for fugl. Bråtveit har observert kongeørn og havørn i området, og hubro i nærliggende område. Truede fuglearter må kartlegges.
- Virkninger for jaktbare arter som hjort og rådyr.

Bråtveit ber om lokal medvirkning i den videre prosessen.

Marta Austrått skriver i høringsuttalelse av 15.november 2010 at hun bor på Sporaland og er bekymret for konsekvensene dette får for hennes bosted. Austrått ber om at følgende temaer blir belyst i konsekvensutredningen;

- Støyvirkninger for hennes bolig. I følge Austrått vil nærmeste turbin komme 700 m fra hennes bolig. Beregningene må vise lydnivå i stille vær og med vindforhold mot hennes eiendom.
- Visuelle virkninger, skyggekast og refleksblink for Austråtts eiendom. Hun ber om visualiseringer og 3D bilder/animasjoner.

M. Austrått mener hennes eiendom vil forringes i verdi som følge av støy og visuell forurensing, og vil vite hvilken kompensasjon dette avstedkommer.

Are Hedén har i høringsuttalelse av 29.11.10 lagt ved en visualisering av tiltaket basert på et bilde tatt fra riksvei 13 ved Fløysvik. Han er opptatt av at tiltakets virkninger for Ims-/Lutsi vassdraget som er mye brukt til padling og friluftsliv. Han forutsetter at det blir utarbeidet visualiseringer som viser dette. A. Hedén fremhever at vassdraget er regionalt viktig og nasjonalt kjent som et verdifullt padlevassdrag.

3.7 Merknader fra Miljøverndepartementet

Miljøverndepartementet (MD) har i brev av 24.06.11 følgende merknader til forelagte utredningsprogram i fylkene Vest-Agder, Rogaland, Sogn og Fjordane, Nordland og Finnmark;

Bakgrunn for utredningsprogram

MD påpeker at det tydelig må gå frem av utredningsprogrammernes innledning at programmet skal tolkes i lys av notatet "*Bakgrunn for utredningsprogram*".

Kulturminner

MD viser videre til pågående avklaringsprosess mellom Olje- og energidepartementet og MD om håndtering av lovpålagte undersøkelser i medhold av kulturminneloven § 9 i vindkraftsaker. MD ber NVE gjøre det klart overfor tiltakshaver at det kan komme presiseringer knyttet til håndtering av automatisk fredete kulturminner når denne avklaringen foreligger.

Landskap

MD ber om at visualiseringspunktene også vurderes og velges i samråd med fylkesmannen og kulturminneforvaltningen i fylkeskommunen.

MD ber om at det går frem av utredningsprogrammene at samlede virkninger for landskapet skal illustreres ved hjelp av fotovisualiseringer der det er planlagte og/eller etablerte vindkraftverk innenfor en radius på cirka 30 kilometer.

Naturmangfold

"Miljøverndepartementet ber om at utredningsprogrammene sikrer at det utarbeides konsekvensutredninger som gir et tilfredsstillende grunnlag for å vurdere bestemmelsene i naturmangfoldloven §§ 8 til 12, jamfør naturmangfoldloven § 7. Dette innebærer blant annet at

utredningsprogrammene må legge opp til å utrede hvilke virkninger tiltakene kan få for alle prioriterte, truede og nær truede arter og utvalgte, truede og nær truede naturtyper. Påvirkningen på disse arter og naturtyper skal vurderes ut fra den samlede belastningen de er eller vil bli utsatt for, det vil si påvirkninger også fra andre eksisterende og fremtidige tiltak. Dette gjelder for lokale bestander og forekomster i tillegg til artene og naturtypene på landsbasis. Der hvor eksisterende kunnskap er mangelfull må det gjennomføres feltundersøkelser.”

MD ber om at det henvises til Norsk Rødliste for naturtyper (2011) i relevante punkter i utredningsprogrammet.

”Når det gjelder tiltak som kan ha virkning på verneområder, også der tiltaket ligger utenfor verneområdets grenser, vises det til naturmangfoldloven § 49 om at hensynet til verneverdiene skal tillegges vekt ved avgjørelsen av om tillatelse bør gis og ved fastsetting av vilkår. Miljøverndepartementet ber om at de aktuelle utredningsprogrammene legger opp til å fremskaffe informasjon som gjør det mulig for konsesjonsmyndigheten å vurdere dette.”

MD anbefaler NVE å omformulere kulepunkt som omhandler før- og etterundersøkelser for naturmangfold under kapittel 2 *Prosess og metode*.

MD viser til tematiske konfliktvurderinger for prosjektene, og ber NVE vurdere om det er hensiktsmessig å prioritere videre konsesjonsbehandling i sakene med høyt konfliktnivå. Eksempelvis Nordkyn vindkraftverk og Falesrassa vindkraftverk.

MD viser til pågående avklaringsprosess mellom Olje- og energidepartementet og MD om utarbeidelse av en mal som ivaretar bestemmelsene i naturmangfoldloven og vannforskriften på en tilfredsstillende måte i utredningsprogram for konsesjonssaker. MD ber NVE gjøre det klart overfor tiltakshaver at det kan komme presiseringer knyttet til ovennevnte når denne avklaringen foreligger.

Regionale planer

MD ber NVE avvente konsesjonsbehandling i områder hvor det er igangsatt utarbeidelse av regionale planer for vindkraft.

3.8 Kommentarer til Miljøverndepartementets merknader

Bakgrunn for utredningsprogram

Miljøverndepartementet(MD) påpeker at det tydelig må gå frem av utredningsprogrammets innledning at programmet skal tolkes i lys av notatet *”Bakgrunn for utredningsprogram”*. NVE vil presisere at det i innledningen til utredningsprogram alltid vises til høringsuttalelser og NVEs vurderinger i *”Bakgrunn for utredningsprogram”*. I tillegg må vi bemerke at programpostene er tydelige og konkrete og gir i liten grad rom for tolkning. Vår erfaring er at tiltakshaverne alltid vurderer *”Bakgrunn for utredningsprogram”* som viktig å studere før bestilling av relevant utredningskompetanse for å gjennomføre de pålagte utredningene. MDs forslag er en unødvendig tydeliggjøring som etter vår mening ikke bør inngå i våre prosessuelle vedtak.

Kulturminner

MD viser videre til pågående avklaringsprosess mellom Olje- og energidepartementet og MD om håndtering av lovpålagte undersøkelser i medhold av kulturminneloven § 9 i vindkraftsaker. MD ber NVE gjøre det klart overfor tiltakshaver at det kan komme presiseringer knyttet til håndtering av automatisk fredete kulturminner når denne avklaringen foreligger.

NVE gjør oppmerksom på at vindkraftsøknader vil behandles i henhold til gjeldende praksis inntil eventuelle resultater fra avklaringsprosessen mellom OED og MD foreligger.

Landskap

MD ber om at visualiseringspunktene også vurderes og velges i samråd med fylkesmannen og kulturminneforvaltningen i fylkeskommunen. I tilknytning til programpunktet om visuelle virkninger ber NVE tiltakshaver om å vurdere forslag til fotostandpunkt i høringsuttalelser i samråd med fagutredere og berørt kommune. Som nevnt over beskriver NVE i fremgangsmåten for utredningstema landskap at tiltakshaver bør vurdere forslag til fotostandpunkt i høringsuttalelsene i samråd med fagutredere og berørt kommune. Videre mener vi at det i tredje kulepunkt under utredningstema landskap og henvisning til NVEs veileder 05/2007 samlet gir en god og konkret veiledning til hvilke visualiseringspunkter som bør velges. En ytterligere byråkratisering av valg av visualiseringspunkter synes fundert på et grunnlag som er uavhengig av hva som faktisk står i programmet. NVE kan ikke ta MDs forslag til følge.

NVE kan slutte seg til MDs forslag om at samlede virkninger bør illustreres ved hjelp av fotorealistiske visualiseringer der det er planlagte og /eller etablerte vindkraftverk innenfor en radius på ca 30 kilometer. Dette forutsetter at visualiseringene får en kvalitet som kan tilføre saksbehandlingen beslutningsrelevant informasjon om samlede virkninger for landskapet. NVE mener at krav om visualisering av flere vindkraftverk ikke bør inngå som et standardkrav i utredningsprogram i områder med flere prosjekter nær hverandre. NVE legger til grunn at visualiseringer som skal gi informasjon om samlede virkninger for landskapet må knyttes til de prosjektene som meddeles konsesjon. Prosjekter som er fremmet og som NVE anbefaler blir trukket, eller prosjekter som ikke meddeles konsesjon bør ikke inngå i denne type visualiseringer. NVE mener derfor at fotorealistiske visualiseringer av flere prosjekter normalt bør kreves som tilleggsutredninger der dette vurderes som relevant.

Naturmangfold

NVE kan i hovedsak slutte seg til MDs endringsforslag, og vil foreta nødvendige endringer i utredningsprogrammene.

MD viser til tematiske konfliktvurderinger for prosjektene, og ber NVE vurdere om det er hensiktsmessig å prioritere videre konsesjonsbehandling i sakene med høyt konfliktnivå. Eksempelvis Nordkyn vindkraftverk og Falesrassa vindkraftverk. NVE vil avvende fylkesdelplan for vindkraft i Finnmark. Når planen foreligger vil NVE foreta en prioritering av hvilke prosjekter som skal tas til behandling og hvilke prosjekter som skal anmodes trukket.

MD viser til pågående avklaringsprosess mellom Olje- og energidepartementet og MD om utarbeidelse av en mal som ivaretar bestemmelsene i naturmangfoldloven og vannforskriften på en tilfredsstillende måte i utredningsprogram for konsesjonssaker. MD ber NVE gjøre det klart overfor tiltakshaver at det kan komme presiseringer knyttet til ovennevnte når denne avklaringen foreligger. NVE gjør oppmerksom på at vindkraftsøknader vil behandles i henhold til gjeldende praksis inntil eventuelle resultater fra avklaringsprosessen mellom OED og MD foreligger.

Regionale planer

MD ber NVE avvende konsesjonsbehandling i områder hvor det er igangsatt utarbeidelse av regionale planer for vindkraft.

Fylkesdelplaner for vindkraft der dette foreligger, skal inngå som beslutningsgrunnlag i NVEs konsesjonsbehandling. Dersom NVE skal sluttbehandle prosjekter før en eventuell fylkesdelplan er vedtatt, vil dette være i forståelse med den aktuelle fylkeskommunen.

3.9 Merknader fra tiltakshaver

Gjelder merknader fra Sandnes kommune og Sviland bydelsutvalg: HybridTech viser til eget brev til Sandnes kommune – Vardafjellet Vindpark - Kommentarer til saksframlegg, datert 11.1.2011.

Gjelder merknader fra Fylkesmannen i Rogaland: HybridTech presiserer at det kun er et lite område på ca 10-15 mål ved det sydvestre hjørnet av planområdet, som er kategorisert som LNF-område der naturvern er dominerende og som regnes som viktig for biologisk mangfold. Ut fra miljøplanen kan HybridTech ikke se at det foreligger områder med navngitte rødlistearter innenfor planområdet for Vardafjellet Vindpark. De kan heller ikke se at det foreligger viktige naturtyper eller viltområder innenfor planområdet. Basert på tilgjengelig informasjon fra Sandnes kommune, Direktorat for naturforvaltning m.fl. er det HybridTech's oppfatning konfliktnivået hva angår naturmangfold, generelt lavere for Vardafjellet Vindpark enn for Sandnes Vindpark.

Gjelder merknader fra Rogaland fylkeskommune og Riksantikvaren: HybridTech mener det etter samråd med grunneier og ut fra informasjon i Riksantikvarens kulturminnedatabase at det er mulig å anlegge adkomstveitrasé uten å berøre de fredede kulturminnene (gårdsanlegg 44652 og gravrøys 117461). Problemstillingen vil tas hensyn til i videre planlegging.

Gjelder merknader fra Lyse Elnett AS: HybridTech Renewables er i utgangspunktet positivt innstilt til en tilknytning til en ny 132 kV transformatorstasjon i Seldals-området ("Seldal Tranformatorstasjon") men er noe usikre vedrørende hvilket tidsperspektiv som foreligger for denne løsningen.

HybridTech påpeker at de ut fra den informasjonen de har fått fra Lyse Elnett har fått forståelsen av at en utbygging av Vardafjellet Vindpark pr i dag i seg selv ikke vil medføre et behov for oppgradering av eksisterende linjer nord og/eller syd for planområdet eller bygging av nye regionalnettslinjer. Dog må det etableres en tilknytning fra en intern transformator i vindparken til eksisterende kraftlinje (fortrinnsvis 132 kV linje på nordsiden av planområdet, jfr forhåndsmeldingens kap 4.5 og kap 5)

Gjelder merknader fra Statens landbruksforvaltning: HybridTech presiserer at planområdet for Vardafjellet Vindpark benyttes til utmarksbeite, men omfatter ikke dyrket mark. Adkomstveitraseen fra Noredalen (planlagt i samarbeid med berørt grunneier) vil i marginal grad kunne påvirke dyrket mark.

Gjelder merknader fra Are Hedén: HybridTech's kommentarer til visualiseringen med utgangspunkt i et bilde tatt oppe i lia ovenfor Rv13 ved Fløysvik;

" Turbinplasseringene i visualiseringen er ikke i overensstemmelse verken med de plasseringer som fremgår av forhåndsmeldingen eller de oppdaterte plasseringene gitt i vedlegg 1 til brevet "Oppdatert informasjon angående Vardafjellet Vindpark" datert 07.09.2010. Sistnevnte brev inngår i høringsunderlaget. "

"I visualiseringen har alle turbinene omtrent samme navhøyde (dvs tårnhusets høyde). Det kan for oss se ut som om man i den såkalte visualiseringen har plassert alle turbiner "på kanten" av Vardafjellet sett fra fotopunktet ved Fløysvik. I realiteten vil turbinene både være plassert lenger inn i planområdet og i varierende høyde over havet. Dette gjør at navhøyde for turbinene sett i forhold til fotostandpunktet ved Fløysvik er feilaktig fremstilt. "

”Ut fra vår vurdering anser vi at de aktuelle dimensjonene ikke er korrekt gjengitt. Samlet sett anser vi at visualiseringen ikke gir et riktig bilde av en eventuell utbygging av en vindpark på Vardafjellet og ikke er utarbeidet på en profesjonell måte. En profesjonell visualisering krever som kjent at man baserer seg på en digital terrengmodell og sammenholder denne med kartkoordinater for turbinplassering samt turbindimensjonsdata. Deretter legges informasjon fra denne modellen inn i fotoet sammen med bilder av turbiner.”

Gjelder merknader fra Leiv Velle Åreskjold: Vedrørende fremtidig byutvikling i Sandnes Øst påpeker HybridTech at det er ca 3,5 km fra området for planlagt fremtidig byutvikling (boliger) til planlagt plassering av nærmeste vindturbin.

Gjelder merknader fra Marianne og Heino Nilsen: HybridTech informerer om at Marianne og Heino Nilsen med unntak av innledende informasjonsmøter ikke har deltatt i dialogen mellom HybridTech Renewables AS og grunneierne i området (inkl befaringer m.v.). Deres to eiendommer (gnr 15 bnr 2 og 7) ligger i sin helhet nede i Noredalen og i en dalside nord for planområdet. Nærmeste planlagte vindturbinplassering til grensen mot de aktuelle eiendommene er det ca 550 meter. Tilsvarende er det ca 1,0 km til gårdsbygningene på gnr 15 bnr 7.

HybridTech Renewables AS har ikke inngått noen leieavtale med Marianne og Heino Nilsen, da deres eiendommer ikke er egnet for plassering av vindturbiner og det er mer hensiktsmessige alternativer for adkomstvei til planområdet.

I henhold til Sandnes kommunes miljøplan er Vardafjellet markert som vindkraftområde, i henhold til Fylkesdelplan for Vindkraft. Nord for planområdet er det ifølge kommunens miljøplan en forekomst av pukk/grus, som delvis ligger på gnr 15 bnr 2 og bnr 7 (det henvises til miljøplanen for kategorisering av området m.v.). HybridTech mener det ikke foreligger noen arealkonflikt mellom disse to områdene, og i forbindelse med Vardafjellet Vindpark er det pr i dag ikke aktuelt med adkomstvei via de mulige uttaksområdene.

Gjelder merknader fra Ingvild Kjosavik m.flere: HybridTech påpeker at Kjosavik ligger ca 2,5 km nord for nordligste planlagte turbinplassering i planområdet for Vardafjellet Vindpark. Ingen av eiendommene på Kjosavik har eierinteresser knyttet til eiendommer i eller ved planområdet for Vardafjellet Vindpark. Når det gjelder helhetlig vurdering av verdier og konflikter henviser HybridTech til kommentarer til høringsuttalelsen fra Fylkesmannen i Rogaland. Når det gjelder biologiske konflikter henviser HybridTech til kommentarer til høringsuttalelsen fra Fylkesmannen i Rogaland. Når det gjelder linjevalg/kraftoverføring henviser HybridTech til kommentarer til høringsuttalelsen fra Lyse Elnett.

Vedrørende utbyggingsalternativ: HybridTech kan ikke se at en eventuell fjerning av 132 kV linjen på sydsiden av Noredalen vil medføre at planområdet for Vardafjellet Vindpark vil oppnå status som INON-område. HybridTech presiserer at er det ca 3,5 km fra området for planlagt fremtidig byutvikling (boliger) til planlagt plassering av nærmeste vindturbin (i henhold til Masterplan for Sandnes Øst).

3.10 Tematiske konfliktvurderinger

3.10.1 Generelt om tematiske konfliktvurderinger

Tematiske konfliktvurderinger ble behandlet i Stortingsmelding nr. 11 (2004-2005) Sametingets virksomhet i 2003. Gjennom konfliktvurderingene skal det systematiseres og kategoriseres informasjon om mulige konflikter mellom planlagte vindkraftverk og de ulike sektorinteressene, og

derigjennom legge til rette for avklaring av disse gjennom konsesjonsbehandlingen. Målsetningen skal være å bidra til å finne vindkraftprosjekter som i størst mulig grad kan forenes med de ulike sektorinteressene.

Følgende temaer inngår i konfliktvurderingene:

Miljø og kulturminner - konfliktvurderingen foretas av Direktoratet for Naturforvaltning og Riksantikvaren

Reindrift - konfliktvurderingen foretas av Reindrifftsforvaltningen

Forsvaret - konfliktvurderingen foretas av Forsvarsbygg

NVE har fått ansvaret for å koordinere og sikre gjennomføringen av tematiske konfliktvurderinger av meldte og konsesjonssøkte vindkraftverk. En rekke andre temaer som ikke inngår i konfliktvurderingene, som for eksempel infrastruktur, vindressurser og økonomi, vil selvfølgelig også inngå som sentrale temaer i konsesjonsbehandlingen.

Prosjektene kategoriseres etter følgende generelle karakterskala:

Kategori A: Ingen konflikt

Kategori B: Mindre konflikt

Kategori C: Middels konflikt, men mulig å redusere konflikt ved avbøtende tiltak som for eksempel mindre justeringer av parken som flytting/fjerning av et mindre antall vindturbiner. Eventuelt et område med stor verdi men stor usikkerhet om konfliktgrad, men hvor sektormyndighet tror konfliktgraden vil være stor ("føre var").

Kategori D: Stor konflikt, men mulig å redusere konflikt ved avbøtende tiltak som for eksempel omfattende justeringer av parken som flytting/fjerning av et større antall vindturbiner.

Kategori E: Svært stor konflikt. Avbøtende tiltak vil ikke kunne redusere konflikt.

3.10.2 Tematisk konfliktvurdering av de tre planlagte vindkraftverkene

Forsvarsbygg skriver i høringsuttalelse av 19.10.2010 at prosjektet gis **kategori A** i den omforente skala for konfliktnivå med tilhørende konsekvens.

Prosjekt	Kommune(r)	Kategori
Vardafjellet vindkraftverk	Sandnes	A

Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren oversendte sine tematiske konfliktvurderinger i brev av 07.03.2011. Prosjektet er plassert i **konfliktkategori C**.

Prosjekt	Sum	Naturmiljø	Kulturmiljø	Landskap
Vardafjellet vindkraftverk	C	B	C	C

DN og RA skriver følgende i begrunnelsen for karakteren C: Anlegget planlegges på et fjellområde som inngår som ja-områder i fylkesdelplanen for vindkraft. Potensial for konflikt med friluftsliv og biologisk mangfold.

”Det er omfattende planer om vindkraft i regionen, men det er vanskelig å si noe om disse anleggene da det ikke er utarbeidet gode oversiktskart. Det er potensial for kumulative effekter når det gjelder friluftsliv og landskap. Potensial for samlet belastning på rødlistede og andre viktige arter må vurderes i tråd med forvaltningsmål for arter og prinsippet om samlet belastning i naturmangfoldloven.”

Det er gitt delkarakteren B for tema naturmiljø, og i konfliktvurderingen sies det:

”Planområdet er et regionalt turområde. Planområdet er leveområder for blant annet heilo og storlom. Verna vassdrag Ims-Lutsi i område. Potensial for konflikt med friluftsliv, og biologiskmangfold. Eksisterende kunnskap må verifiseres og oppdateres.”

Det er gitt delkarakteren C for tema kulturminner og kulturmiljø, og i konfliktvurderingen sies det:

”Det er hittil ikke kjent kulturminner i selve planområdet, men adkomstveg kan berøre automatisk fredete kulturminner. Det er potensial for å finne automatisk fredete kulturminner i planområdet. I nærområdene finnes en rekke automatisk fredete kulturminner. Potensial for direkte og indirekte konflikt med automatisk fredete og andre kulturminner.”

Det er gitt delkarakteren C for tema landskap, og i konfliktvurderingen sies det:

”Planområdet ligger innenfor landskapsregion 18 Heibygdene Dalane og Jæren. Fjellområdet ligger på 300-400 moh på Vardafjellet i nærheten av Sandnes. Området er et kupert fjellterreng, med myr, lyng og noe skog. ”Vakre landskap” i influenssonen. Potensial for konflikt med ”Vakre landskap”

4 Generelt om utredningsprogram for vindkraftverk

En konsekvensutredning skal i nødvendig utstrekning omfatte de punkter som er listet opp i vedlegg III i forskrift om konsekvensutredninger av 26.06.2009. På bakgrunn av forskriften, innholdet i meldingen, innkomne høringsuttalelser og egne vurderinger skal NVE meddele et eget utredningsprogram for tiltaket. I utredningsprogrammet skal NVE spesifisere og avgrense utredningskravene for direkte og indirekte virkninger for miljø, naturressurser og samfunn til de forhold som etter NVEs vurdering er vesentlige og beslutningsrelevante.

NVE har utformet utredningsprogram for Vardafjellet vindkraftverk. Intern infrastruktur, dvs. kabler fra hver enkelt vindturbin til en felles transformator for vindkraftverket, nødvendige elektriske anlegg for nettilknytning, interne veier og atkomstvei, omfattes også av utredningsprogrammet.

Utredningsprogrammene er gitt til tiltakshaver i eget brev.

5 NVEs vurdering

Ved fastsettelse av utredningsprogrammet, har NVE tatt utgangspunkt i vedlegg III i forskrift om konsekvensutredninger, høringsinnspill, egne vurderinger og erfaring fra tidligere fastsatte utredningsprogrammer. I tillegg er forslag til utredningsprogram som tiltakshaver la frem i meldingen, lagt til grunn for vurderingen. Utredningsprogrammet er tematisk oppdelt, og omtaler både problemstillinger som skal belyses og fremgangsmåte.

Etter NVEs vurdering vil en konsekvensutredning som gjennomføres etter det fastsatte utredningsprogrammet gi et godt grunnlag for å kunne vurdere om det meldte vindkraftverket bør etableres eller ikke.

Nedenfor følger NVEs kommentarer til innkomne høringsuttalelser. I de tilfeller der NVE mener at krav og innspill fra høringsinstansene er dekket av kravene i utredningsprogrammet, er innspillene

ikke gjengitt eller kommentert. Høringsuttalelser er kommentert der NVE mener det er behov for avklaringer og/eller presiseringer. Herunder kommenteres eventuelle krav fra høringsinstanser som ikke er tatt med i utredningsprogrammet.

5.1 Tiltaksbeskrivelse

Beskrivelse og begrunnelse for tiltakene

Flere høringsinstanser påpeker at eksakt plassering av veger med reell vegbredde, stigningsforhold, skjæringer og fyllinger må detaljeres, og terrenginngrepene visualiseres.

NVE viser til kulepunkt to under "Beskrivelse og begrunnelse for tiltaket", hvor planområdet med infrastruktur skal beskrives og vises på kart. For at det planlagte vindkraftverket skal få en optimal utforming, er det viktig at det legges opp til fleksibilitet når det gjelder type, antall og detaljplassering av vindturbinene. Fleksibilitet er en nødvendig forutsetning for at tiltakshaver skal kunne utnytte konkurransemulighetene i leverandørmarkedet og optimalisere produksjonen i planområdet. Utredningene som skal gjennomføres skal baseres på den utformingen av vindkraftverket som tiltakshaver mener er mest sannsynlig. Ved en eventuell konsesjon vil det stilles vilkår om en detaljplan. Detaljplanen skal vise endelig utbyggingsløsning, herunder plassering av vindturbiner, adkomst- og internveier. Detaljplanen skal godkjennes av NVE og legges til grunn for utarbeidelse av miljø- og transportplan.

L.V. Åreskjold ønsker en samfunnsøkonomisk oppstilling som viser nødvendige subsidier til vindkraftetablering og hvilken innvirkning dette har på strømprisene. Det må vurderes om oppgradering og bedre utnyttelse av eksisterende vannkraftanlegg er mer lønnsomt enn vindkraft, også i et globalt perspektiv. Sammenstillingen må vise den samfunnsmessige gevinsten og tiltakshaverne fortjeneste.

NVE viser til regjeringens forslag til lov om elsertifikater. Sertifikatmarkedet er en forbrukerfinansiert støtteordning som skal fremme den mest konkurransedyktige fornybare strømproduksjon. Elsertifikater er teknologinøytrale.

Marianne og Heino Nielsen ønsker en utredning av miljøgevinst ved etablering av annen fornybar energiproduksjon, eksempelvis biogassanlegg for husdyrgjødsel.

NVE behandler faktiske søknader om å bygge og drive energianlegg, i dette tilfelle to meldinger om vindkraftverk i Sandnes kommune. En utredning av annen fornybar energiproduksjon er ikke i denne sammenheng beslutningsrelevant.

Sandnes kommune påpeker at fremtidig fjerning må bli vurdert mht omfang og økonomi/finansiering. NVE henviser til forskrift til energiloven og vilkår knyttet til nedleggelse av vindkraftverket når det ikke lenger er i drift. Vilkåret lyder:

"Ved nedleggelse plikter den tidligere konsesjonær å fjerne det nedlagte anlegg og så langt som mulig føre landskapet tilbake til naturlig tilstand. Norges vassdrags- og energidirektorat kan sette frist for arbeidet og treffe bestemmelser med hensyn til tilbakeføringen."

I tillegg til dette standardvilkåret, vil NVE sette krav til at konsesjonær skal lage et forslag til hvordan de skal sikre de økonomiske forholdene knyttet til fjerning av anlegget og tilbakeføring av området. I løpet av det 12. driftsåret for vindkraftverket, skal tiltakshaver legge frem et konkret forslag til garantistillelse som sikrer kostnadsdekning for fjerning av vindturbiner og istandsetting av området ved utløp av driftsperioden, jmfør energiforskriftens § 3-4 d. Kommunens krav er ivaretatt.

Sandnes kommune ber om å få vurdert om det er mulig å nytte energien fra vindkraft til å forsyne Sandnes/ Sandnes øst med energi gjennom egne overføringsledninger, og slik sett kunne regnes inn i kommunens klimaregnskap.

NVE mener denne energien kan regnes inn i kommunens klimaregnskap.

Vurdering av alternativer

Sandnes kommune og flere høringsinstanser påpeker at det må utredes et 0-alternativ, i tillegg til alternative utbyggingsløsninger der avstand til eksisterende bebyggelse, visuelle konsekvenser og friluftshensyn blir vektlagt. Sviland bydelsutvalg mener det bør utredes en utbyggingsløsning i 2 eller 3 byggetrinn.

NVE henviser til utredningsprogrammets kulepunkt nr. en under "Vurdering av alternativer" der det på bakgrunn av tilgjengelig kunnskap skal gis en kort beskrivelse av forventet utvikling i planområdet og tilgrensende områder dersom vindkraftverket ikke realiseres (0-alternativet). Høringsinstansenes innspill om beskrivelse av 0-alternativer er ivarettatt. Hva gjelder alternative utbyggingsløsninger og vurdering av oppdeling av utbyggingstrinn, vil NVE kun pålegge tiltakshaver å utrede aktuelle utbyggingsløsninger.

Forholdet til andre planer

Sandnes kommune påpeker at Ims-/Lutsi vassdraget er vernet.

NVE viser til temaet "Forholdet til andre planer" kulepunkt nr to, der tiltakets mulige virkninger for vernede områder etter naturmangfoldloven, kulturminneloven og/eller plan- og bygningsloven, og vassdrag vernet etter Verneplan for vassdrag, skal beskrives og det skal vurderes hvordan tiltaket eventuelt vil kunne påvirke verneformålet.

Sandnes kommune og flere høringsinstanser fremhever at fremtidig boligbygging i kommunen forventes å skje i Sandnes øst, i første rekke Sviland. En eventuell vindkraftutbygging vil berøre langt flere enn de som bor der i dag, ikke minst i forhold til rekreasjonsbehov og visuelle konsekvenser. Høringsinstansene ber om at dette må ivaretas i konsekvensutredningen. Leiv Velle Åreskjold mener det må utredes om eventuelle nye krav til avstand fra vindturbiner til bebyggelse påvirke planene om byutvikling.

NVE viser til temaet "Forholdet til andre planer" kulepunkt nr en, der kommunale og/eller fylkeskommunale planer for planområdet skal omtales. NVE ber om at kommunens planer om økt boligbygging i Sviland tas hensyn til ved utredninger av virkninger for friluftsliv, støy og visuelle virkninger.

Sandnes kommune, Sviland Bydelsutvalg og flere andre høringsinstanser ber om at tiltakshaverne utarbeider detaljreguleringsplan for områdene. Høringsinstansene poengterer behovet for lokal medvirkning og en demokratisk prosess rundt vindkraftprosjektene.

Alle vindkraftverk kan avklares i medhold av energiloven og plan- og bygningsloven. Kommunen er ansvarlig myndighet etter planbestemmelsene i plan- og bygningsloven og NVE er ansvarlig myndighet etter energiloven. Plan- og bygningsloven ble endret med virkning fra 01.07.09. Vindkraftverk omfattes fortsatt av loven, men det er ikke lenger krav om at det skal utarbeides reguleringsplan for denne type anlegg. Kommunen kan utarbeide reguleringsplaner, men kan ikke pålegge utbygger å lage planutkast. Ved motstridighet mellom konsesjonsvedtak og en eventuell reguleringsplan kan Olje- og energidepartementet la konsesjonsvedtaket etter energiloven få virkning som en statlig plan.

NVE presiserer at kommunen er viktigste høringspart i konsesjonsprosessen. Politisk vilje lokalt er en viktig forutsetning ved etablering av vindkraftverk. For øvrig har kommunen flere påvirkningsmuligheter i konsesjonsprosessen gjennom samrådsgrupper, samarbeid med tiltakshaver, eventuell dispensasjon i forhold til gjeldende planstatus, innsigelsesrett etter energiloven og klagerett. Som tidligere påpekt kan kommunen selv utarbeide reguleringsplan, men det er ikke lenger lovhemmel for å pålegge utbygger å utarbeide planutkast.

Marianne og Heino Nielsen opplyser at deler av deres eiendom også er vist i fylkesdelsplan for byggeråstoffer på Jæren som et aktuelt område for uttak av masser. Dette uttaksområdet ligger ca 300 m fra nærmeste vindturbin i følge M. og H. Nielsen. HybridTech angir i sin merknad til høringsuttalelsen at nærmeste planlagte vindturbinplassering til grensen mot de aktuelle eiendommene er det ca 550 meter.

M. og H. Nielsen ønsker å få belyst om realisering av vindkraftverket vil få konsekvenser for muligheten for uttak av masse på deres eiendom. Ut fra dette ber de om en bekreftelse på at realisering av vindkraftplanene, ikke vil medføre reduserte muligheter for å realisere grus- og pukkressurs verdien av deres eiendom, og de krever kompensasjon for uforutsette konsekvenser.

NVE viser til temaet "Forholdet til andre planer" kulepunkt nr en, der kommunale og/eller fylkeskommunale planer for planområdet skal omtales. NVE ber om at konsekvensene for etablering av et eventuelt grus/pukkverk på omtalte eiendom belyses. Eventuell kompensasjon er et privatrettslig forhold mellom tiltakshaver og grunneier.

Infrastruktur og nettilknytning

Sandnes kommune, Sviland bydelsutvalg og flere høringsinstanser ber om at sammenhengen mellom valg av kraftledningstrase fra Lysebotn og utbygging av vindkraftprosjektene avklares.

NVE mener dette er ivaretatt i utredningsprogrammet og viser til kulepunkt nr fire under tema "Infrastruktur og nettilknytning" der det kreves at aktuelle løsninger for nettilknytning vurderes.

Sandnes kommune ber om at dagens forhold ved kaiområdet ved Lauvik og langs planlagt trase fra kaiområdet til planområdet kartlegges og beskrives. Nødvendige utbedringer av eksisterende kaiområde og veier må beskrives. Bruken av kaiområdet må ikke få konsekvenser for fergetrafikken ved Lauvik. Kommunen gjør oppmerksom på at det ved større utbedringstiltak kan bli nødvendig å utarbeide reguleringsplaner. Videre må transportbehovet i anleggsperioden/ etableringsperioden beskrives med fokus på hvordan transporten er planlagt gjennomført, hvordan eventuelt utbedringsarbeid av eksisterende infrastruktur er planlagt gjennomført og hvilke konsekvenser det vil medføre for andre trafikanter.

NVE viser til kulepunkt nr en under tema "Infrastruktur og nettilknytning" i utredningsprogrammet der det kreves transportbehovet i anleggs- og driftsfase skal beskrives. NVE forutsetter at tiltakshaver ivaretar kommunens innspill.

5.2 Prosess og metode

Sandnes kommune påpeker at avbøtende tiltak må beskrives og videreføres i plan og bestemmelser. Dette er ivaretatt i utredningsprogrammet og det vises til kulepunkt to under "Prosess og metode" hvor det stilles krav til at plantilpasninger, traséjusteringer og/eller andre tiltak som kan redusere mulige virkninger skal vurderes.

Fylkesmannen i Rogaland presiserer at det er viktig å vurdere de to meldte vindkraftprosjektene samlet. Sandnes kommune mener det hensiktsmessig å fastsette et felles utredningsprogram for de to prosjektene og at det bør samarbeides om en felles konsekvensutredning. Kommunen mener områdene må visualiseres samlet og at andre virkninger må ses i sammenheng der det er relevant.

NVE viser i denne sammenheng til kulepunkt 3 under "Forholdet til andre planer" der det skal redegjøres for andre planer om vindkraftverk som er lokalisert mindre enn 20 kilometer fra tiltaket. Det vil meddeles identiske utredningsprogram for Sandnes og Vardafjellet vindkraftverk. Samordnet konsesjonsbehandling av prosjekter i nær geografisk avstand gir NVE og høringspartene økt mulighet til samlet vurdering av virkninger. Ved en eventuell konsesjonssøknad for begge prosjektene vil NVE vurdere å kreve tilleggsutredninger for å utrede sumvirkninger av vindkraftverkene.

Marianne og Heino Nielsen krever uavhengig vurdering av konsekvenser og ber om å få tilsendt rapporter som blir utarbeidet og kontrakter som inngås mellom utbygger og deres konsulenter. Kontrakter mellom utbygger og konsulenter er privatrettslige avtaler og etter NVEs vurdering kan det ikke kreves innsyn. NVE presiserer at det er en forutsetning for kravet om konsekvensutredning av tiltakets virkninger for miljø, naturressurser og samfunn, at utredningene er fundert på faglige vurderinger. Konsekvensutredningen vil være offentlig tilgjengelig informasjon på NVEs nettsider.

Flere høringsinstanser fremhever behovet for en prosess som ivaretar lokal medvirkning i prosjektet. NVEs målsetning for konsesjonsbehandlingen er at det skal være en grundig og åpen prosess som inviterer til lokal medvirkning. NVE forutsetter at det etableres en samrådsgruppe som involveres i utredningsarbeidet. Gruppen bør bestå av representanter fra kommunen, berørte grunneiere, lokale organisasjoner/ interessegrupper, representanter for lokalt og regionalt næringsliv.

Fylkesmannen i Rogaland påpeker at området er vurdert som konfliktfylt i forhold til følgende tema: landskap/regional visuell verkning, naturvern/biologisk mangfold, verna vassdrag, friluftsliv og landbruk og fremhever at det er viktig å framskaffe god dokumentasjon for disse temaene i konsekvensutredningen. Fylkesmannen vurderer det som mangelfullt at konsekvensutredningen utelukkende skal basere seg på kjent kunnskap, og mener det må gjennomføres fysisk kartlegging i område der det er potensial for funn av viktige naturverdier/ rødlistearter. Fylkesmannen påpeker at konsekvensutredningen må følge opp naturmangfoldloven, og at de nedfelte prinsippene i lovens §§ 8-12, må være styrende for utredningsarbeidet.

NVE mener dette er tilstrekkelig ivaretatt i utredningsprogrammet og viser til utredningskrav under tema "Prosess og metode", kulepunkt 6; *"Det skal kort redegjøres for datagrunnlag og metoder som er benyttet for å vurdere virkningene av vindkraftverket. Dersom kunnskapsgrunnlaget om naturmangfold er mangelfullt, skal det gjennomføres feltbefaring. Det skal vurderes om befaring/undersøkelser skal gjennomføres som en del av konsekvensutredningen, eller som en del av detaljplan/ miljø- og transportplan i forbindelse med detaljprosjektering av anlegget. Kunnskap som er nødvendig for å ha tilstrekkelig beslutningsgrunnlag for konsesjonsvedtaket innhentes gjennom konsekvensutredninger."*

5.3 Tiltakets virkninger for miljø og samfunn

5.3.1 Visuelle forhold

Landskap

Sandnes kommune påpeker at Ims-/Lutsi vassdraget er vernet og at planområdene omfatter eller berører viktige natur- og kulturlandskap etter kommunens miljøplan og kulturminnevernplan. Syngo; landemerke og utkikkspunkt, Heigarden "Der borte"; fredet gård i Krokedal, Nordland; klebersteinsgruver og kvernhus. Kommunen mener 3D visualiseringer må foreligge for å gi et realistisk inntrykk av tiltakene. Fotostandpunkter må velges etter nærmere avtale med kommunen. Sviland bydelsutvalg ønsker 3D visualiseringer så alle får inntrykk fra sitt ståsted, tilsvarende Google Earth kvalitet. Sviland Bydelsutvalg foreslår følgende visualiseringspunkter; fra Åreskjold, fra toppen av det nye byggefeltet, Hetland, Grimslifjellet, Skruds-Eikeland, Veraland, Bynuten, Øykjafjellet, Steinfjellet, Seldal, Levang, Tveit. Velforeningen for Lutsivassdraget ønsker visualisering av virkningen for brukerne av Lutsivassdraget og hytteeiere i området. Ingvild Kjosavik, Leidulv Harboe, Steinar Kjosavik, Inger-Frid Kjosavik, Silje Kjosavik og Kjetil Kjosavik mener tiltaket må visualiseres fra turområder og fra eksisterende og framtidige boliger. Inngrep som veianlegg, kraftlinjer og andre bygg/ inngrep bør også visualiseres. Det må utarbeides 3D modeller visualiseringer/fotomontasjer som viser de visuelle virkningene av turbiner i drift. Vindkraftverket må visualiseres fra Ims-/Lutsivassdraget, Veraland og Seldalsheia (området ved sti til

Bynuten) som er mye brukt friluftsområde, fra byggefeltet på Sviland fordi dette området vil bli et nytt bydelssenter med stor befolkningkonsentrasjon og Krogedal, Åreskjold, Skruss Eikeland, Kjosavik og de øverste gårdene på Seldal som trolig vil få størst visuell forstyrrelse.

Leiv Velle Åreskjold mener det må stilles følgende krav til visualiseringene i utredningsprogrammet;

- *”Visualiseringen må lages slik at rotoren i vindturbinene kan settes til å rotere med de hastigheter som er aktuelle og rotoren må samtidig kunne stilles i alle himmelretninger.*
- *Visualiseringen må samtidig kunne vise hvordan vindparken vil se ut under alle lysforhold fra dag til natt hele året, og vise skyggekast og refleks. Den må også synliggjøre hvordan eventuelle markeringslys på turbinene vil vise, og hvordan lysa gjennom rotoren eventuelt vil gi en blinkeffekt med ulik frekvens i takt med turtallet.*
- *Visualiseringen må selvfølgelig være slik at alle kan se den fra alle synsvinkler.*
- *Et utgangspunkt for funksjonalitet kan være det som Google Earth viser, men en høyere fotografisk kvalitet på animasjonen er ønskelig.*
- *I tillegg til visualiseringen i Google Earth-stil må det også lages høykvalitets fotografiske visualiseringer fra stedene folk bor i bydelen, og fra områdene der tusenvis av nye innbyggere skal bo i nærmeste framtid.*
- *Det er også nødvendig å lage fotografiske visualiseringer fra populære turområder i bydelen, for eksempel Grimsliffellet, Lomshammaren og andre høydepunkter langs turløypa «Dyranuten» og langs turløypa «Fjellbygda» (kart ligger på Sandnes kommunes nettsider)*
- *Alle visualiseringer må ligge lett tilgjengelig for alle på internett og til fri benyttelse uten krav om opphavsrett.”*

Øyvind Skjervik mener prosjektene plassering vil berøre deres utsikt og soleksponering. De ønsker å få utredet konsekvensene for eiendommene 418/ 420 i Noredalen.

Marianne og Heino Nielsen ønsker visualiseringer fra planlagt og eksisterende bolig i bevegelig 3D animasjon.

Ole Andre Anestad, Erling Nordland, G.N. Anestad, Sveinung H. Levang, Marit Levang, Jørn Garvik, Arve Garvik, Nils Nordland og Ann Elin Tveita mener planene vil ha innvirkning på deres eiendommer i Noredalen. De ber om utarbeidelse av modeller som viser vindkraftverket med tilhørende infrastruktur. Plassering av veier og høyder på fyllinger og skjæringer må være avklart og de ønsker utarbeidelse av modeller/ bilder som viser tiltaket sett fra deres eiendom (Skruss Eikeland, gårdsnr.12). De ønsker at bildene blir utarbeidet i en 3D modell som viser turbinene i drift.

Bjørn Bråtveit ber om en animasjonsfilm med roterende møller i både lav vintersol og høy sommersol som viser visuelle virkninger for Bråtveits eiendom. Videre ønsker Bråtveit et kart med illustrasjon av veier, asfalt, stigningsforhold, skjæring i fjell og fyllinger og at dette vises gjennom fotovisualiseringer. Bråtveit ber om visualiseringer fra populære turmål som Bynuten, Veraland, Øykjafjellet, Rogaland Arboret, Sygno og Dyranuten.

Marta Austrått bor på Sporaland og ber om utredninga av visuelle virkninger for eiendommen gjennom visualiseringer og 3D bilder/animasjoner. Are Hedén er opptatt av at tiltakets virkninger for Ims-/Lutsi vassdraget som er mye brukt til padling og friluftsliv, og forutsetter at det blir utarbeidet visualiseringer som viser dette. Han har selv fått visualisert tiltaket fra riksvei 13 ved Fløysvik.

NVE vil ikke pålegge krav om 3D visualiseringer i utredningen, men anbefaler at det til bruk i presentasjoner av tiltaket, lages todimensjonale videoanimasjoner som viser rotorbladene i bevegelse. Det understrekes at NVEs programpunkt om visualisering er viktig, og det er ivaretatt gjennom veilederen 5/2007 ”Visualisering av planlagte vindkraftverk”. NVE legger til grunn at fotostandpunkt velges ut etter anbefaling fra fagutredere for visualiseringer/landskap, i samråd med Sandnes kommune og basert på de konkrete forslagene i innkomne høringsuttalelser.

For øvrig vises til kulepunkt nr fire under ”Landskap” hvor det er krav til at vindkraftverket skal visualiseres fra representative steder; eksempelvis fra bebyggelse, verdifulle kulturminner/kulturmiljø, vernede objekter eller områder, viktige reiselivsattraksjoner og friluftslivsområder som blir berørt av

tiltaket. Visualiseringene skal også omfatte adkomst- og internveier, oppstillingsplasser, bygg og nettilknytning (med tilhørende ryddegate), der dette vurderes som hensiktsmessig. Fotostandpunktene og -retning skal vises på et oversiktskart.

Riksantikvaren konstaterer at landskapet i planområdet og influensområdet må beskrives og verdivurderes.

NVE viser til kulepunkt en og to under "Landskap" der Riksantikvarens krav er ivaretatt i utredningsprogrammet:

- *"Det skal gis en beskrivelse av landskapet i planområdet og tilgrensende områder.*
- *Landskapsverdiene i planområdet og tilgrensende områder skal beskrives, og tiltakets virkninger for landskapsverdiene skal vurderes. Det skal beskrives og vurderes hvordan tiltakets visuelle virkninger kan påvirke landskapet i planområdet og tilgrensende områder. "*

Riksantikvaren mener beskrivelsen må basere seg på en helhetlig landskapsforståelse som omhandler landskapets kulturhistoriske innhold sammen med de naturgitte og romlig-estetiske forhold. NVE har i samarbeid med Riksantikvaren og Direktorat for naturforvaltning arbeidet med å utvikle en landskapsanalysemetodikk hvor naturfaglige og kulturminnefaglige aspekter er integrert i landskapsvurderingene, og hvor verdivurderingene i større grad skal være etterprøvbare. Metodikken skal testes ut i noen vindkraftprosjekter i løpet av 2011 og siden evalueres. Så lenge dette arbeidet ikke er slutført vil vi i denne sammenheng vise til kulepunktene 1 - 4 under tema "Landskap" i utredningsprogrammet. NVE mener tiltakets virkninger for landskapsverdier vil bli utredet i tilstrekkelig grad.

Kulturminner og kulturmiljø

Riksantikvaren påpeker at planområdet må befares for å avdekke evt. automatisk fredete og andre kulturminner.

NVE mener gjennomføring av befarings kan være en rasjonell måte for tidlig i planleggingen å anslå potensialet for forekomst av ukjente kulturminner og eventuelle konflikter, og Riksantikvarens krav er ivaretatt i fremgangsmåten under tema "Kulturminner og kulturmiljø"

"For å få nødvendig kunnskap om automatisk fredete kulturminner skal det foretas befarings av person med kulturminnefaglig kompetanse. Undersøkelser som innebærer inngrep i naturen kan kun foretas av fylkeskommunen, Sametinget, NIKU, de arkeologiske museene og sjøfartsmuseene innenfor deres gitte ansvarsområder."

Riksantikvaren mener tiltaket må visualiseres ved hjelp av fotomontasjer fra viktige kulturmiljøer. Konsekvensutredningen må vise sumvirkninger av de to vindkraftprosjektene for omkringliggende landskap og kulturmiljø. Visualiseringer må benyttes for å understøtte og formidle vurderingene. NVE henviser til kulepunkt fire under "Landskap" der det stilles krav til at tiltaket skal visualiseres fra verdifulle kulturminner/kulturmiljø og vernede objekter eller områder.

Ved eventuell konsesjonssøknad for begge prosjektene kan NVE vurdere å kreve tilleggsutredninger for å utrede sumvirkninger av vindkraftverkene i forhold til landskap og kulturmiljøer.

Riksantikvaren påpeker at kulturminner og kulturmiljøer i influensområdet også må beskrives, kartfestes og verdivurderes. Rogaland fylkeskommune anbefaler at kulturminner i nærheten av planområdet også blir beskrevet og kartlagt i konsekvensutredningen, og at det utredes i hvilken grad utbyggingen vil påvirke disse visuelt. Visualiseringene må vise hvordan møllene ser ut fra kulturminnene/kulturmiljøene i influensområdet. Fylkeskommunen påpeker at trasé for adkomstvei går gjennom et automatisk fredet kulturminnefelt med et gårdsanlegg med et tilhørende enkeltminne; en gravrøys. Fylkeskommunen mener det er vanskelig å se av vedlagt kart i hvilken grad de

automatisk freda kulturminnene vil bli berørt, men i den videre planleggingen må det tas hensyn til lokaliteten, både med hensyn til direkte inngrep og skjemming. Fylkeskommunen fremhever at det i nærområdene til planområdet er det registrert flere automatisk freda kulturminner. Både ved Osaland, Auglend, Sporaland og Levang. Det er også registrert automatisk fredete kulturminner; bl.a. rydningsrøyser, gårdsanlegg og bosetning- /aktivitetsområde i området fra Kråkedal til Store-Hetland. Rogaland fylkeskommune mener at det med bakgrunn i registrerte funn, er potensial for ytterligere ikke-registrerte automatisk freda kulturminner innenfor planområdene. NVE mener at hensynet til kulturminner/kulturmiljø vil bli tilstrekkelig ivarettatt gjennom utredningskravene under temaet "Kulturminner og kulturmiljø"

- *"Kjente automatisk fredete kulturminner/kulturmiljø, vedtaksfredete kulturminner og nyere tids kulturminner og kulturmiljøer innenfor planområdet og nærliggende områder skal beskrives og vises på kart. Kulturminnenes og kulturmiljøenes verdi skal vurderes og det skal utarbeides et verdikart. Potensialet for funn av automatisk fredete kulturminner skal vurderes og delområder med størst potensial for funn skal vises på kart.*
- *Direkte og visuelle virkninger av tiltaket for kulturminner og kulturmiljø skal beskrives og vurderes.*
- *Det skal redegjøres kort for hvordan virkninger for kulturminner kan unngås ved plantilpasninger."*

Riksantikvaren og Rogaland Fylkeskommune ber om at det i utredningsprogrammet opplyses om at undersøkelsesplikten etter kulturminnelovens § 9 skal oppfylles før konsesjonsvedtak.

"Riksantikvaren viser til T-1458 "Retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraftverk" der det i forbindelse med behandling av konsesjonssøknader uten reguleringsplan framgår at nødvendige undersøkelser etter kulturminneloven § 9 i utgangspunktet skal gjennomføres før konsesjonsvedtak blir fattet. Det er Riksantikvaren som skal avgjøre om undersøkelsesplikten kan utsettes til etter konsesjonsvedtak etter særskilt søknad fra tiltakshaver eller fylkeskommunen." Fylkesrådmannen ønsker med hjemmel i kulturminnelovens § 9, å få mulighet til å gjennomføre kulturhistoriske registreringer før de kan gi endelig uttale i saken. Fylkeskommunen forutsetter at krav om kulturhistoriske registreringer blir fulgt opp i forbindelse med den videre planleggingen. Tiltakshaver må ta kontakt med Rogaland fylkeskommune, kulturseksjonen, i god tid før de kulturhistoriske registreringene ønskes gjennomført.

Etter NVEs vurdering er det hensiktsmessig at § 9-undersøkelsene gjennomføres i tilknytning til detaljplan, noe som innebærer at dette normalt gjennomføres etter et eventuelt konsesjonsvedtak. NVE vil derfor ikke kreve dette i utredningsprogrammet.

Friluftsliv og ferdsel

Sandnes kommune påpeker at planområdene inngår i et regionalt friluftslivsområde i Fylkesdelplan for friluftsliv, idrett, naturvern og kulturvern. Området er mye brukt i orienteringssammenheng og har oppmerkede turstier. Virkninger for friluftsliv og idrett i området må utredes med fokus på rekreasjonsverdi og sikkerhet. Kommunene etterspør også relevant forskning om virkning av vindmøller i friluftslivsområder. Flere høringsparter fremhever planområdet som et viktig turområde og at konsekvenser for friluftslivet med fokus på støy og den planlagte boligutbyggingen på Sviland må utredes.

NVE viser til utredningskrav under tema "Friluftsliv og ferdsel" hvor det skal redegjøres for friluftsområder som berøres av tiltaket og det skal vurderes hvordan tiltaket vil påvirke friluftslivet i planområdet og tilgrensende områder. Videre skal vindkraftverket visualiseres fra viktige reiselivsattraksjoner og friluftslivsområder som blir berørt av tiltaket. NVE ber om at kommunens

planer om økt boligbygging i Sviland tas hensyn til ved utredninger av virkninger for friluftsliv, støy og visuelle virkninger.

5.3.2 *Naturmangfold*

Sandnes kommune ber om at registreringene i forbindelse med konsekvensutredningen må oppdateres i forhold til ny rødliste, og at det for en del arter er det nødvendig med registreringer gjennom et helt år. Kommunene ber om at dødelighet for flaggermus i forbindelse med vindmøller utredes og at farge på turbiner må vurderes i forhold til effekt for biologisk mangfold.

NVE opplyser om at fargevalg styres av Luftforsvarets forskrifter. De har bestemt at fargen på vindturbiner skal være lysgrå.

Kommunen mener at registreringene i forbindelse med konsekvensutredningen må oppdateres etter ny rødliste, og at det for en del arter er nødvendig med registreringer gjennom et helt år. Kommunene ber om at dødelighet for flaggermus i forbindelse med vindmøller utredes og at farge på turbiner må vurderes i forhold til effekt for biologisk mangfold.

Flere høringsparter påpeker at biologiske mangfold i området må utredes. Videre må nye feltregistreringer gjennomføres over et helt år for å fange opp sesongvariasjoner. De ber om at registreringsarbeidet bringes opp på et internasjonalt nivå. Henvisning til <http://naturalengland.etraderstores.com/NaturalEnglandShop/TIN069> og <http://www.cefas.co.uk/publications/files/windfarm-guidance.pdf>.

Flere høringsparter ber om at konsekvenser for fuglelivet utredes. Det er registrert kongeørn og havørn i området, og hubro i nærliggende område. Registreringene av fugl i planområdet og området rundt må stekke seg over et langt tidsrom for å få sikre observasjoner.

Flere høringsparter ber om at konsekvenser for jaktbare arter utredes.

NVE viser til fremgangsmåte i utredningsprogrammet under tema "Naturmangfold". Det skal i nødvendig grad gjennomføres feltundersøkelser om naturtyper, fugleliv, annen flora og fauna. NVE legger videre til grunn at tiltakshaver ved å gjennomføre utredningskravene under temaet "Naturmangfold" i tilstrekkelig grad vil beskrive og vurdere tiltakets virkninger for naturtyper, fugl, annen fauna, flora og inngrepsfrie områder.

5.3.3 *Forurensning (støy, skyggekast og annen forurensning)*

Sandnes kommune mener støyvirkninger i anleggs- og driftsfase må utredes, inkludert omfang og konsekvens av lavfrekvent støy. Kommunen ber også om at det utarbeides støysonekart.

Sviland bydelsutvalg ber om utredninger av virkninger av støy og lavfrekvent støy. Johannes og Marianne Aardal ber om utredninger av støy, inklusiv lavfrekvent støy, skyggekast og refleksglimt. Marianne og Heino Nielsen, grunneiere av gnr/bnr 15/2 og 7, er bekymret for støyvirkningene fra vindkraftverket både for eksisterende hus og planlagt bolig på gården. De ønsker virkningene av lavfrekvent støy utredet. Støyrefleksjon fra terreng/ fjellformasjoner må innarbeides i beregningene og det at det med utgangspunkt i ny forskning, må det vurderes nye støygrenser/ avstandskrav. Virkninger av skyggekast og refleksblink for planlagt og eksisterende bolig må utredes. M. og H. Nielsen ønsker utredning av støyvirkninger for beitende husdyr. Bjørn Bråttveit ønsker utredning av støyvirkninger, spesielt lavfrekvent støy og skyggekast fra Bråttvets eiendom.

L.V. Åreskjold ber om at virkninger av støy, inklusiv lavfrekvent for alle boliger i bydelen, utredes.

Ole Andre Anestad, Erling Nordland, G.N. Anestad, Sveinung H. Levang, Marit Levang, Jørn Garvik, Arve Garvik, Nils Nordland og Ann Elin Tveita er berørte naboer gjennom og ber om utredning av støykonsekvenser for deres eiendommer i Noredalen, og at støykartet tar hensyn til terreng og støylokker. Marta Austrått bor på Sporaland og er bekymret for konsekvensene dette får for hennes bosted. Austrått ber om at støyvirkninger for hennes bolig blir utredet i konsekvensutredningen. I følge Austrått vil nærmeste turbin vil komme 700 m fra hennes bolig. Beregningene må vise lydnivå i stille

vær og med vindforhold mot hennes eiendom. M. Austrått mener hennes eiendom vil forringes i verdi som følge av støy og visuell forurensing, og vil vite hvilken kompensasjon dette avstedkommer. Sandnes Bondelag krever at støyvirkningene må utredes i konsekvensutredningen. Videre forutsettes det at tiltakshaver betaler for eventuelle støytiltak på bolighus, og at det gjøres ordentlig oppryddingsarbeid etter anleggsfasen.

Etter NVEs vurdering er støy et viktig utredningstrema og det vil settes krav om utredninger av støy. NVE viser til at det i utredningsprogrammet er stilt krav om vurdering av hvordan støy fra vindturbinene kan påvirke bomiljø og friluftsliv. Det skal utarbeides støysonekart for vindkraftverket som viser utbredelse av støy med medvind fra alle retninger. Bebyggelse med beregnet støynivå over $L_{den}=40\text{dB}$ skal angis på kartet. Det skal gjøres en kort vurdering av hvordan fremherskende vindretning vil påvirke støyutbredelsen.

De siste årene er det blitt økt oppmerksomhet rundt helsevirkninger knyttet til lavfrekvent støy (20-200 Hz) og infralyd (0-20 Hz). NVE kjent med at det er en rådende konsensus i fagmiljøene om at lavfrekvent støy fra vindturbiner ikke utgjør et større problem enn støy i høyere frekvenser. Eldre nedstrøms vindturbiner (turbinbladene bak tårnet) vil kunne medføre betydelig infralyd og lavfrekvent støy, men nyere oppstrøms vindturbiner regnes som mindre viktige kilder til lavfrekvent støy¹. Infralyd fra vindturbiner vil i all hovedsak være under menneskets høreterskel, og helsevirkninger knyttet til dette anses som en uaktuell problemstilling av de fleste forskere.² Det er antatt at den viktigste støysjenansen fra vindturbiner oppleves ved lyd i mellomfrekvensområdet (typisk 500-2000 Hz)³. Dersom det lavfrekvente støynivået er høyt og utgjør en stor andel av det totale støybildet, kan likevel støyen i lave frekvenser oppleves mest sjenerende. NVE er kjent med at myndighetene i Danmark for tiden reviderer støyregelverket, og at det trolig innføres en innendørs grenseverdi på 20 dBA for lavfrekvent støy fra vindturbiner⁴. Etter det NVE erfarer vil denne grensen trolig sjelden overskrides hvis det utvendige støynivået er under L_{den} 45 dBA (norske retningslinjer).

NVE viser til at utredningen skal ta utgangspunkt i Miljøverndepartementets retningslinjer for behandling av støy i arealplanlegging (T-1442) med veileder (TA-2115). Etter NVEs vurdering er dette tilstrekkelig for å belyse virkninger av støy.

Hva skyggekast angår er dette ivaretatt i utredningsprogrammet under tema ”Skyggekast”, kulepunkt 1 og 2.

- *”Det skal vurderes hvorvidt skyggekast fra vindturbinene vil kunne få virkninger for bebyggelse og friluftsliv.”*
- *”Det skal utarbeides et kart som viser faktisk skyggekastbelastning for berørte helårs- og fritidsboliger. Tidspunkt og varighet skal oppgis.”*

Refleksglimt kan oppstå når sollyset reflekteres i rotorbladene. Rotorbladene produseres med glatt overflate for å få optimal produksjon og avvise smuss. Normalt vil refleksvirkningen halveres første driftsår, og antirefleksbehandling er et tiltak som motvirker en slik uønsket effekt. Erfaringsmessig opptrer refleksblink fra vindturbiner svært sjeldent. Etter NVEs vurdering anses refleksblink ikke som et varig problem, og vil derfor ikke kreve utredning av dette.

¹ DEFRA, 2011: *Wind Farm Noise Statutory Nuisance Complaint Methodology*

² Se blant annet Møller og Pedersen, 2010: *Lavfrekvent støy fra store vindmøller*

³ Se f eks Colby m fl., 2009: *Wind Turbine Sound and Health Effects. An Expert Panel Review* eller Folkehelseinstituttets nettsider www.fhi.no

⁴ Den danske Miljøstyrelsen skriver dette om lavfrekvent støy og helsevirkninger på sine nettsider (www.mst.dk): *”Det er ikke noget, der tyder på, at lavfrekvent støj er mere farlig end andre former for støj.”* og *”Miljøstyrelsen forventer generelt, at vindmøller der overholder de nuværende grænseværdier for ”den almindelige støj”, ikke vil give problemer med lavfrekvent støj”.*

Sandnes kommune ønsker utredning av hvordan vindkraftverkene og særlig veianleggene vil få innvirkning på vassdragene. Kommunen ønsker tiltak for å unngå vannforurensing. NVE forutsetter at tiltakshaver utreder tiltakets konsekvenser for vassdragene. Utredningskrav under "Annen forurensing" ivaretar allerede utredning av tiltakets virkninger for drikkevanns- og reservedrikkevannskilder.

5.3.4 *Nærings- og samfunnsinteresser*

Landbruk

Statens landbruksforvaltning ber om beskrivelse av jord- og skogbruksinteressene, herunder beiteinteressene, i planområdet og langs linjetraseene. Videre ønskes en utredning av tiltakets eventuelle virkninger for jord- og skogbruk og husdyrbeite. Direkte arealtap, samt endret eller redusert bruk av arealer og gjerdebehov må også beskrives. Tiltakets eventuelle virkning på skogproduksjon, skogsdrift og skogbildet må vurderes og beskrives. Avbøtende tiltak og alternative driftsformer må vurderes.

Marianne og Heino Nielsen ønsker utredning av virkninger for beitende husdyr, inkludert støy.

Etter NVEs vurdering vil virkninger for landbruk bli tilstrekkelig utredet gjennom utredningskrav under tema "Landbruk", hvor det skal gjøres en kortfattet vurdering av tiltakets eventuelle virkninger for jord- og skogbruk, herunder beite og jakt. Videre skal lokale og regionale landbruksmyndigheter kontaktes for innsamling av informasjon om nåværende og planlagt arealbruk til landbruksformål.

Luftfart og kommunikasjonssystemer

Luftfartstilsynet ber om at tiltakets konsekvenser for *sivil luftfart* utredes, herunder eventuelle konsekvenser for radar-, navigasjons- og kommunikasjonsanlegg for luftfarten samt nærliggende flyplasser. Utredningen bør gjøres i samarbeid med Avinor AS. Luftfartstilsynet påpeker at vindturbiner med en tårnhøyde på mellom 70 til 100 meter og en rotordiameter på 70 til 100 meter, vil utgjøre luftfartshinder og skal meldes inn til nasjonalt register for luftfartshinder (Statens kartverk), jf. BSL E 2-1, §§ 3 og 4 (1), og skal merkes jfr. Bestemmelser for luftfarten BSL E 2-2. De vil i den sammenheng informere om at det i løpet av 2010 vil bli utstedt ny forskrift for merking av luftfartshinder (BSL E 2-2). Disse bestemmelsene finnes på tilsynets nettsted; <http://www.luftfartstilsynet.no/regelverk/bsl/e/>

Johannes og Marianne Aardal ber om en avklaring på om vindturbinene skal utstyres med signallys for fly. Sandnes kommune påpeker at forhold rundt helikopteroperasjoner må avklares, inkludert beredskaps-/redningsoperasjoner. Videre må vindmøllenes innvirkning på radarbildet under flyoperasjoner avklares.

NVE legger til grunn at tiltakshaver ved å gjennomføre utredningskravene under tema "*Luftfart og kommunikasjonssystemer*" i tilstrekkelig grad vil beskrive og vurdere tiltakenes virkninger for luftfart og kommunikasjonssystemer.

6 Annet

6.1 Lokal medvirkning og prosess

L.V. Åreskjold mener Sviland bydelsutvalg må informeres på lik linje med Sandnes kommune. Han ber om at NVE i den videre saksbehandlingen informerer innbyggene på best mulig måte og at folkemøter ikke legges i typisk fjøstid.

Ingvild Kjosavik, Leidulv Harboe, Steinar Kjosavik, Inger-Frid Kjosavik, Silje Kjosavik og Kjetil Kjosavik skriver mener informasjonen gitt av NVE i forkant av møtet var kritikkverdig.

”Bydelutvalget ble ikke invitert til møtet. Innkallingen kom kort tid før møtet slik at en fikk begrenset mulighet til foreberedelse og drøfting. Møtet var også lagt til et uheldig tidsrom (kl 18.00), og flere berørte parter/ grunneiere med husdyrproduksjon hadde ikke anledning til å delta.”

NVE vil heretter arrangere offentlige møter på et senere tidspunkt enn 1800 i Sandnes kommune. Sandnes bydelsutvalg er ført opp på høringslisten.

For øvrig er vanlig saksprosedyre fulgt i denne prosessen. Når NVE tar en melding om et vindkraftverk til behandling, sendes den på offentlig høring, og NVE tar kontakt med kommunen for å arrangere et offentlig møte og et møte med lokale og regionale myndigheter. I brevet til kommunen oppfordrer NVE til bred deltakelse både fra politisk ledelse og administrasjonen i kommunen. Hvilke representanter fra kommunen som stiller på et slikt møte er et internt anliggende hos kommunen.